

De Leuvense Gezinsvragenlijst: een nieuw gezinsdiagnostisch instrument

door E. Kog, H. Vertommen en W. Vandereycken

Samenvatting

De Leuvense Gezinsvragenlijst is een nieuw diagnostisch instrument gebaseerd op de structurele gezinstheorie van Minuchin. Met deze vragenlijst wordt nagegaan hoe de gezinsinteractie door de gezinsleden zelf ervaren wordt en dit op grond van drie schalen: conflict, cohesie en desorganisatie. Gegevens over testconstructie, betrouwbaarheid en convergente validiteit worden voorgesteld. Het discriminatievermogen wordt geïllustreerd door een vergelijking tussen 'normale' gezinnen en gezinnen met een eetstoornispatiënte. Ten slotte wordt de praktische bruikbaarheid besproken aan de hand van een gevalsstudie, waarbij de resultaten behulpzaam zijn voor het ontwikkelen van een hypothese aan het begin van een therapie.

Inleiding

Gezinstherapie wint meer en meer aan belangstelling in de geestelijke gezondheidszorg. Hoe diagnostiek en therapie kunnen geïntegreerd worden is nog niet erg duidelijk. Buurmeyer en Hermans (1985) en Kog (1985) stelden vast dat zich twee tendensen beginnen af te tekenen in de gezinstherapeutische praktijk: enerzijds het integreren van het diagnostisch overschouwen en het therapeutisch handelen in het therapeutisch proces en anderzijds het afbakenen van een diagnostische fase, waarin eigen specifieke instrumenten gebruikt worden. Anders dan bij het interview, dat eigen is aan het therapeutisch handelen, laten deze diagnostische instrumenten toe meer objectieve vergelijkingen te maken, zodat ook onderzoek kan ingeschakeld worden in de klinische praktijk.

Het probleem is echter dat, althans in het Nederlandse taalgebied, slechts weinig kant-en-klare methodes voorhanden zijn om de gezinsinteractie als totaliteit (niet bepaalde gezinsrelaties, b.v. vader-dochter) te taxeren. Systematische observatie van de gezinsinteractie vraagt een intensieve training en werd waarschijnlijk daarom enkel in het kader van onderzoek gebruikt. Hendrickx (1981), Ketelaar-van Ierssel (1982) en Kog, Vertommen en Vandereycken (in druk) beschre-

ven observatiesystemen om de structurele gezinskenmerken van Minuchin (1973; Minuchin, Rosman en Baker 1978) te meten. Een gedetailleerde Nederlandstalige handleiding, met een duidelijk trainings-schema, werd echter nog niet ontworpen. Wat gezinsvragenlijsten betreft staan we niet veel verder. Buurmeyer en Hermans (1985) schreven een artikel over hun 'Gezinsdimensie-schalen': een Nederlandse bewerking van de 'Family Adaptation and Cohesion Scales' (FACES I en II) van Olson, Sprenkle en Russell (1979). Een handleiding voor het gebruik van deze vragenlijst is echter ook nog niet op de markt. De 'Gezinsklimaatschaal' van De Coole en Jansma (1981) is het enige Nederlandstalig gezinsdiagnostisch instrument dat momenteel in de handel verkrijgbaar is. Dit is een vertaalde bewerking van de 'Family Environment Scale' van Moos (1974), die zich vooral richt op de lagere sociaal-economische klasse. In de handleiding werden voorlopige normerings-, betrouwbaarheids- en validiteitsgegevens vermeld omdat de onderzochte groep vrij beperkt was. Het valt echter op dat verder onderzoek met dit instrument sindsdien niet meer gerapporteerd werd.

Om deze schaarste aan gezinsdiagnostisch instrumentarium op te vangen, ontwikkelden wij de 'Leuvense Gezinsvragenlijst' (LGV) waarvan recent een uitvoerige handleiding beschikbaar is (Vertommen, Kog en Degroote 1986). Dit is een nieuw ontworpen vragenlijst, gebaseerd op de structurele gezinstheorie van Minuchin (1973). De LGV kan gebruikt worden om bij de aanvang van een gezinstherapie een zicht te krijgen op de mate waarin de verscheidene gezinsleden samenhang (cohesie), onenigheid (conflict) en gestructureerdheid (desorganisatie) in hun gezin ervaren. Belangrijk hierbij zijn de vergelijking van de visies van de verschillende gezinsleden en de vergelijking met de visie van een buitenstaander (klinische interpretatie of directe gedragsobservatie). De LGV kan ten slotte gebruikt worden als outcome-instrument voor de therapie. In functie van het aangemelde probleem en de vertaling naar de gezinsinteractie toe zal de therapeut in elk concreet geval wellicht best zelf bepalen welke wijzigingen bij welke gezinsleden als therapeutisch wenselijk geacht worden. Zekere algemene aanwijzingen zijn er echter wel voorhanden. Extreme posities op de dimensies van de LGV en grote discrepanties tussen de gezinsleden (vooral tussen de ouders) zijn problematisch in de zin van afwijkend van de normgroep.

Achtergrond

De structurele psychosomatische gezinstheorie van Minuchin en zijn medewerkers (Minuchin e.a. 1978) was het uitgangspunt voor de constructie van de vragenlijst. Wij wilden nagaan of de vier gezinsinteractiekennmerken, die volgens deze auteurs psychosomatische gezinnen typeren, met een vragenlijst kunnen gemeten worden. Daartoe analy-

seerden wij de vier kenmerken, 'kluwen', 'rigiditeit', 'overbescherming' en 'gebrek aan conflictoplossing' tot een aantal deelcomponenten (Kog, Vandereycken en Vertommen 1985). Daarbij stelden wij vast dat er heel wat overlappingsen voorkomen in de definiëring van de gezinskenmerken door Minuchin en medewerkers. Anderzijds merkten wij op dat de kenmerken categorisch gedefinieerd werden en dat steeds één 'pathologische' pool benoemd werd. Omdat wij met onze vragenlijst om het even welk soort gezin willen typeren, herdefinieerden wij deze categorieën tot dimensionele kenmerken. Bovendien trachtten wij de kenmerken beter te omlijnen met vermindering van eenzijdig negatieve of zogenaamd pathogene aspecten als uitgangspunt te nemen.

Op die manier herdefinieerden wij Minuchins kenmerk 'kluwen' tot 'de graad van afgrenzing', met 'afgrenzing tussen de gezinsleden' als belangrijkste component. Het kenmerk 'rigiditeit' werd omgezet tot 'de aanpassingsgraad van het gezin', met 'flexibiliteit in de gezinsorganisaties als belangrijkste component. Minuchins derde kenmerk 'overbescherming' vertaalden wij naar de dimensie 'de graad van vermindering/erkenning van intrafamiliale spanning'. Het beschermen van het gezin ten opzichte van de buitenwereld is hier het hoofdaspect. Het vierde kenmerk 'gebrek aan conflictoplossing' werd ten slotte verruimd naar de dimensie 'de graad van conflictoplossing', waarbij wij 'conflictvermindering versus conflictescalatie' als belangrijkste deelcomponent bestempelden. Voor elke dimensie onderscheidden wij dus een aantal deelcomponenten. Per deelcomponent formuleerden wij positieve en negatieve items en elk item diende gescoord te worden op een zespuntenschaal (helemaal niet van toepassing ... sterk van toepassing). Op die manier bestreken we telkens de hele dimensie. Deze werkwijze resulteerde in een lijst met 106 items: 30 items voor 'de graad van afgrenzing'; 24 items voor 'de aanpassingsgraad'; 28 items voor 'de graad van vermindering/erkenning van intrafamiliale spanning'; en 24 items voor 'de graad van conflictoplossing'.

Tabel 1: Aantal items, interne consistentie en standvastigheid van de schalen en subschalen

Schaal	Subschaal	N items	Interne consistentie	Standvastigheid
Conflict		30	0.92	0.85
	Spanningen	23	0.91	0.89
	Coalities	7	0.78	0.85
Cohesie		21	0.83	0.73
	Geborgenheid	13	0.83	0.75
	Kritiekvermindering	8	0.56	0.56
Desorganisatie		22	0.89	0.72
	Verdeeldheid	11	0.86	0.72
	Gebrek aan organisatie	11	0.74	0.71
Autonomie		11	0.54	

Constructie

Studenten in de psychologie van de Katholieke Universiteit te Leuven contacteerden 837 individuen, afkomstig uit 220 gezinnen. Dit was een gestratificeerde steekproef van de Vlaamse populatie. Aan de hand van deze antwoorden deden wij een factoranalyse op de oorspronkelijke vragenlijst om na te kunnen gaan of de empirisch gevonden latente factoren in de vragenlijst overeenkwamen met wat wij hypothetisch hadden vooropgesteld. Uit de congruentierotatie bleek een vrij lage correlatie tussen de hypothetische en de empirische structuur (de hoogste correlatie was 0.55 voor 'afgrenzing'). Daarom verlieten wij de vier hypothetische kenmerken en gingen de empirische structuur na aan de hand van een exploratorische factoranalyse. De eerste vier factoren, die in totaal 66% van de gemeenschappelijke variantie verklaarden, werden geroteerd in een orthogonale eenvoudige structuur, aan de hand van het varimax-criterium. Vervolgens selecteerden wij de items die minstens 0.30 laadden op een factor en voerden – per factor – een nieuwe factoranalyse uit, met de bedoeling subfactoren na te gaan. De indeling in twee subfactoren per factor bleek statistisch en psychologisch het meest zinvol.

Op de factoranalytisch-samengestelde schalen en subschalen werd een itemanalyse uitgevoerd aan de hand van het Gulliksen-itemanalyseprogramma (Verhelst en Vander Steene 1972). De items werden geselecteerd volgens hun item-testcorrelatie, waardoor de interne consistentie van de schalen geoptimaliseerd werd. De scheefheid van de items werd eveneens nagegaan. In tabel 1 worden de schalen en de subschalen vermeld, met hun definitief aantal items, hun interne consistentie en standvastigheid.

De *conflictschaal* meet zowel de aanwezigheid van onbespreekbare spanningen als het bediscussiëren van meningsverschillen in het gezin. Het item 'Er bestaan bij ons conflicten die niet kunnen uitgepraat worden' heeft de hoogste item-testcorrelatie. De eerste subschaal van conflict noemden wij 'spanningen'; onopgeloste meningsverschillen drukken zwaar op het gezinsleven. De 7 items van de tweede subschaal 'coalities' refereren naar verdeeldheid in het gezin, waarbij afgeleide groepen elkaar steunen tegen de anderen.

De *cohesieschaal* bestaat uit 21 items die de emotionele betrokkenheid en het delen van informatie en beslissingen in het gezin meten. Het item 'Wij troosten elkaar als één onder ons iets aan de hand heeft' heeft de hoogste item-testcorrelatie. Dit item is eveneens de beste representant van de eerste subschaal 'geborgenheid', die meet in welke mate het gezin ervaren wordt als een veilig nest waarin men elkaar helpt en steunt. De tweede subschaal 'kritiekvermijding' wordt het best vertolkt door het item 'In ons gezin kunnen we niet verdragen dat er iemand ruzie maakt of uitvliegt'; men vermijdt meningsverschillen en persoonlijke stellingnamen in het gezin.

De *desorganisatieschaal* meet het ontbreken van samenhang, organisatie en leiding. Wij hadden liever de meer neutrale term 'organisatie' gebruikt maar omdat de items bijna allemaal wijzen in de richting van het ontbreken van enige organisatie vinden wij het duidelijker deze meer negatief-geconnoteerde term te gebruiken. Het item 'Ons gezin hangt niet aan mekaar' vertolkt het best de inhoud van deze schaal. Deze subschaal 'verdeeldheid' staat voor de afwezigheid van affectieve betrokkenheid en verbondenheid in het gezin. De subschaal 'gebrek aan organisatie' wijst op het ontbreken van leiding en regelmaat in het gezinsleven.

De *autonomieschaal* had veel minder hoogladende items (11) en was dus ook veel minder homogeen (coëfficiënt alpha 0.54). Wij namen daarom deze schaal niet op in de definitieve vragenlijst.

De uiteindelijke Leuvense Gezinsvragenlijst (LGV) bestaat dus uit 73 items, verdeeld in drie schalen: conflictschaal (30 items), cohesieschaal (21 items) en desorganisatieschaal (22 items). In de handleiding staan aparte normen voor ouders en kinderen, omdat deze gemiddeld genomen significant van elkaar verschilden. De LGV is dus bruikbaar om de visie van de ouders en deze van de kinderen op de gezinsinteractie na te gaan. Omwille van het vereiste abstractievermogen raden wij echter aan ze enkel bij kinderen van minstens 12 jaar oud af te nemen.

Betrouwbaarheid

De interne consistentie van de schalen en subschalen staat vermeld in tabel 1. De drie schalen ('conflict', 'cohesie' en 'desorganisatie') zijn voldoende homogeen, maar de autonomieschaal beoordeelden wij als te heterogeen om in de uiteindelijke vragenlijst te kunnen opgenomen worden. Wat de subschalen betreft, is enkel 'kritiekvermijding' opvallend minder intern consistent dan de andere subschalen, ondanks de vergelijkbare omvang met de tweede, vijfde en zesde subschaal. De iteminhoud van deze subschaal is inderdaad nogal divers. Omdat de subschalen veeleer een verder uitdiepende, exploratieve functie hebben, vinden wij het niettemin verantwoord deze subschaal te handhaven, met de nodige omzichtigheid bij de interpretatie. Naast de interne consistentie berekenden wij eveneens de hertestingsbetrouwbaarheid van de schalen en subschalen. Van 43 subjecten (ouders zowel als kinderen) werd de LGV na twee weken een tweede maal afgenomen om de standvastigheid van het instrument te kunnen bepalen. In tabel 1 worden de hertestingscoëfficiënten vermeld. Deze liggen alle boven 0.70, behalve voor de subschaal 'kritiekvermijding', die er ook hier weer het zwakst uit komt.

Convergente validiteit

Wij vergeleken de resultaten van 43 subjecten op de drie schalen en de

Tabel 2: Correlaties tussen de schalen en subschalen van de LGV en de schalen van de GKS

LGV		GKS								
		Conflict	Cohesie	Normen/ waarden	Organisatie	Prestatie	Expressie	Controle	Maatschap- pelijke oriëntatie	Recreatie
<i>Schalen</i>										
	Conflict	0.70*	-0.50*	-0.31	-0.39*	0.54*	-0.23	-0.25	0.05	-0.29
	Cohesie	-0.24	0.45*	0.41*	0.39*	-0.01	0.19	0.28	0.14	0.07
	Desorganisatie	0.39*	-0.57*	-0.45*	-0.34	0.34	-0.39*	-0.17	-0.05	-0.07
<i>Subschalen</i>										
	Spanningen	0.69*	-0.50*	-0.27	-0.39*	0.51*	-0.21	-0.24	0.05	-0.25
	Coalities	0.57*	-0.36	-0.38*	-0.29	0.48*	-0.23	-0.23	-0.04	-0.32
	Geborgenheid	-0.15	0.58*	0.50*	0.32	-0.11	0.41*	0.20	0.20	0.04
	Kritiekvermijding	-0.25	-0.03	0.01	0.27	0.22	-0.31	0.26	-0.05	0.07
	Verdeeldheid	0.39*	-0.59*	-0.45*	-0.25	0.39*	-0.44*	-0.15	-0.14	-0.05
	Gebrek aan organisatie	0.05	-0.53*	-0.34	-0.37	0.39*	-0.34	-0.12	-0.02	-0.12

* p < 0.01: éénzijdig significant verschillend van 0.

zes subschalen van de Leuvense Gezinsvragenlijsten (LGV) met de resultaten van dezelfde subjecten op de negen schalen van de Gezinsklimaatsschaal of GKS (De Coole en Jansma 1981).

De conflictschaal van de LGV correleert het hoogst met de conflictschaal van de GKS. Ook de negatieve correlatie van de conflictschaal met de cohesie- en de organisatieschaal van de GKS ligt in de lijn van de verwachtingen. De cohesieschaal van de LGV correleert eveneens het hoogst met de cohesieschaal van de GKS. Daarnaast is de correlatie met de schaal normen/waarden en organisatie significant. De desorganisatieschaal van de LGV correleert ten slotte negatief met de organisatieschaal van de GKS, maar niet significant. Bovendien correleert deze schaal hoger negatief met de cohesieschaal, de schaal normen/waarden en de expressieschaal. Daarnaast is er een significant positieve correlatie met de GKS-schalen conflict en prestatie. De desorganisatieschaal van de LGV blijkt dus gedeeltelijk een andere klemtoon te leggen dan de organisatieschaal van de GKS.

Met de bedoeling de verbanden tussen beide vragenlijsten wat verder uit te diepen, correleerden wij eveneens de zes subschalen van de LGV met de negen schalen van de GKS (zie tabel 2). Aan de hand van deze intercorrelaties leiden wij af dat de subschaal 'spanningen' vooral de klemtoon legt op het competitieve en desintegrerende aspect van conflict, terwijl de subschaal 'coalities' eerder het ingaan tegen gevestigde waarden en normen beklemtoont. De subschaal 'geborgenheid' verwijst naar een open, cohesief en respecterend gezinsklimaat terwijl 'kritiekvermijding' verband houdt met het vermijden van spanningen en gevoelsuitingen; met andere woorden het negatieve aspect van een 'cohesief' gezin. De subschaal 'verdeeldheid' verwijst vervolgens naar een gezin waarin betrokkenheid en openheid ontbreekt; iedereen is op zichzelf aangewezen en dit resulteert in spanningen. 'Gebrek aan organisatie' staat voor een losse gezinsstructuur waarin iedereen zijn eigen leven leidt zonder aanleiding te geven tot spanningen onder elkaar.

Er zijn dus bepaalde verbanden tussen de LGV en de GKS, die de validiteit van beide instrumenten ondersteunen. Daarnaast blijkt elk instrument toch ook zijn eigen specifieke kracht te hebben. De GKS legt vooral de klemtoon op de positie van het gezin in de bredere maatschappij (b.v. recreatie, maatschappelijke oriëntatie), terwijl de LGV meer de emotionele sfeer binnen het gezin benadrukt, met een bijzondere aandacht voor structurele aspecten in de gezinsinteractie (b.v. verdeeldheid versus geborgenheid).

Discriminatievermogen

Wij vergeleken de antwoorden van 837 leden van 'normale' gezinnen (gezinnen zonder symptoomgedrag) met de antwoorden van 235 leden, afkomstig van 53 gezinnen met een eetstoornispatiënte (anorexia nervosa of boulimie). De gemiddelden en standaarddeviaties worden

vermeld in tabel 3. De leden van patiëntengezinnen gaven significant meer conflict en desorganisatie aan. Omdat juist de problematische schalen verhoogd zijn bij de eetstoornisgezinnen liggen deze resultaten in de lijn van de verwachting. Voor een vergelijking van de uitslagen van subgroepen gezinnen naar de aard van de eetstoornis, sociale klasse, stadium in de gezinslevenscyclus en rol in het gezin, verwijzen wij naar een ander artikel (Kog, Vertommen en Degroote 1985).

Tabel 3: Gemiddelde schaaluitslagen van alle leden van patiëntengezinnen in vergelijking met gemiddelde schaaluitslagen van alle leden van normale gezinnen

Schaal	Normale gezinnen (N = 837)		Patiëntengezinnen (N = 235)		Univariate F
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	
Conflict	90.2	23.0	103.7	22.4	63.99***
Cohesie	86.4	13.2	85.8	13.9	0.35
Desorganisatie	51.7	14.8	59.1	16.1	42.90***

*** $p < 0.01$

Daarnaast deden wij een systematische matching van 30 gezinnen met een eetstoornispatiënte en 30 'normale' gezinnen, en dit volgens sociale klasse, gezinsgrootte, sekse en leeftijd van patiënte. De resultaten van de patiënten werden vergeleken met deze van de gemaakte controlekinderen. In tabel 4 worden de gemiddelden en standaarddeviaties vermeld, apart voor de anorexia nervosa en boulimiepatiënten en de normale controles. Deze vergelijking levert significante verschillen op voor de drie schalen. Hieruit blijkt dat de anorexia nervosa-patiënten niet zo erg verschillend scoren van de controles op de schalen conflict en desorganisatie maar wel meer cohesie aangeven. De boulimiepatiënten schetsen daarentegen een erg negatief beeld van de gezinsinteractie; zij geven minder cohesie aan en veel meer conflict en desorganisatie dan de controles. Dit komt overeen met de resultaten van andere onderzoeken waarin boulimiepatiënten vergeleken werden met normale controles (Johnson en Flach 1985) of vastende

Tabel 4: Gemiddelde schaaluitslagen van anorexia nervosa-patiënten, boulimiepatiënten en normale controles

Schaal	Anorexia nervosa (N = 25)		Boulimie (N = 5)		Controles (N = 30)		Univariate F
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	
Conflict	105.6	21.3	124.0	15.7	102.7	19.9	4.73***
Cohesie	86.6	11.8	68.8	9.8	79.1	9.2	2.39*
Desorganisatie	52.4	16.5	72.6	14.4	51.3	12.9	7.38***

*** $p < 0.01$ * $p < 0.10$

anorexia nervosa-patiënten (Garner, Garfinkel en O'Shaughnessy 1985) op een gezinsvragenlijst.

We deden eveneens intrafamiliale vergelijkingen in eetstoornis- en normale gezinnen, tussen de uitslagen van vader, moeder en patiënte (voor eetstoornisgezinnen) of oudste kind (voor normale gezinnen). Deze resultaten worden elders besproken (Kog, Vertommen en Degroote 1985). Het belangrijkste besluit van deze vergelijkingen is dat het ouderpaar in normale gezinnen zich meer differentieert ten opzichte van het kind in de perceptie van de gezinsinteractie dan in eetstoornisgezinnen, vooral wanneer patiënte/oudste kind zich in de adolescentie of jong-volwassen leeftijdsgroep bevindt. Dit verschil in perceptie tussen ouders en adolescenten is te verwachten in het normale verloop van de gezinslevenscyclus. Dat het evenwel niet zo duidelijk terug te vinden is in gezinnen van anorexia nervosa-patiënten roept de hypothese op van een specifiek gezinsprobleem van separatie en individuatie in deze gezinnen.

Een gevalsstudie

In een crisisinterventiecentrum wordt een 15-jarige jongen opgenomen omwille van een zelfmoordpoging. Het gehele gezin X (een vader van 48 jaar, een moeder van 47 jaar, en een broer van 16 jaar oud) wordt uitgenodigd voor een gesprek. Nadien wordt aan elk gezinslid gevraagd de LGV in te vullen, met de bedoeling een indruk te krijgen van de wijze waarop de verscheidene leden hun manier van omgaan in het gezin beleven. In tabel 5 staan de afgeleide uitslagen voor de schalen en subschalen.

Uit deze individuele scores kunnen we afleiden dat de vader weinig problemen ervaart in het gezinsleven. Hij ervaart zeer weinig conflict; noch spanningen, noch coalitievorming. Daarnaast ervaart hij een goede samenhang in het gezin; dat wil zeggen: geborgenheid en vooral

Tabel 5: Afgeleide uitslagen van alle gezinsleden op de schalen en subschalen*

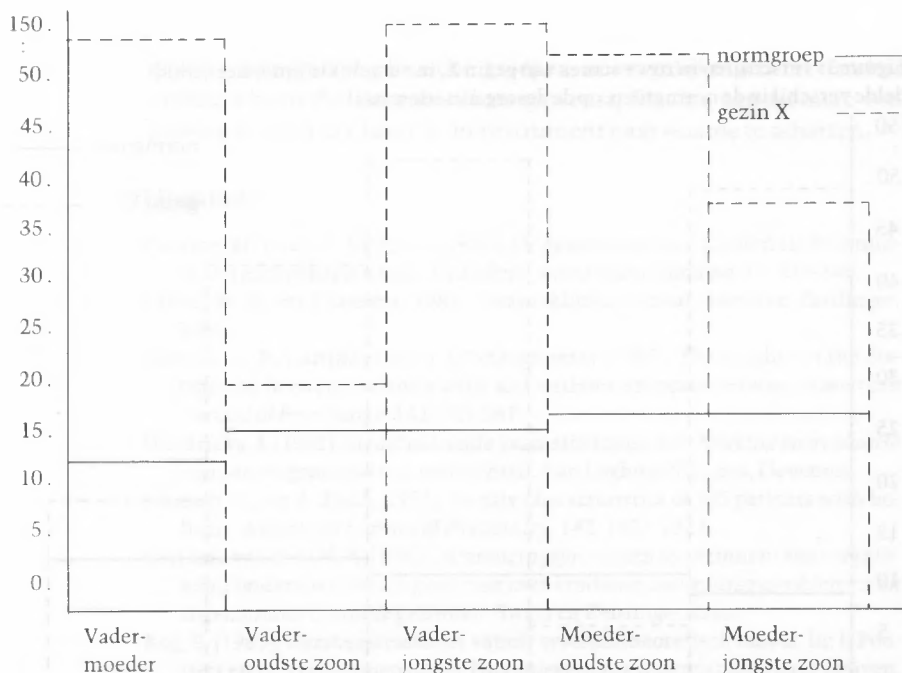
Schaal	Subschaal	Vader	Moeder	Oudste zoon	Jongste zoon
Conflict		27	64	31	75
	Spanningen	16	32	19	37
	Coalities	18	43	17	46
Cohesie		52	58	32	29
	Geborgenheid	26	27	20	8
	Kritiekvermijding	30	40	15	32
Desorganisatie		36	70	38	79
	Verdeeldheid	23	32	24	45
	Gebrek aan organisatie	17	41	18	37

* De afgeleide schaaluitslagen hebben een $\bar{X} = 50$ en $SD = 10$ en de afgeleide subschaaluitslagen hebben een $\bar{X} = 25$ en $SD = 5$.

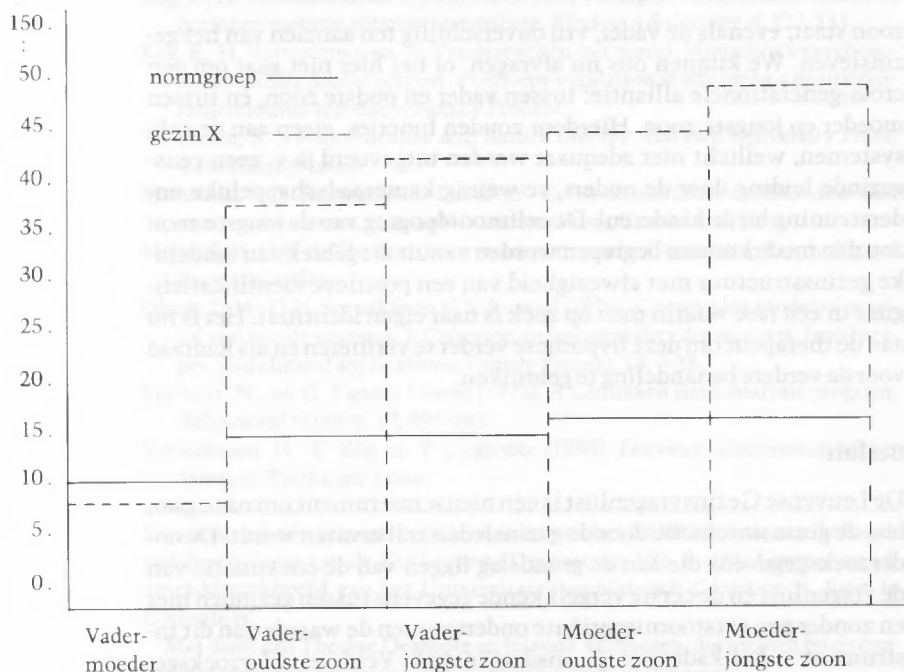
het vermijden van kritiek ten opzichte van de andere gezinsleden. Hij ervaart het gezin wel als te sterk georganiseerd, waarbij hij niet zozeer samenhang bedoelt, maar veeleer te veel organisatie in de zin van het maken van afspraken en vaste gewoontevorming. De moeder daarentegen ervaart heel wat moeilijkheden in het gezinsleven. Zij geeft een meer dan gemiddeld conflictniveau weer; waarbij zij zowel spanningen als coalitievorming bedoelt, alhoewel vooral deze laatste subschaal sterk verhoogd is. Zij ervaart haar gezin als gemiddeld cohesief; ze geeft een gemiddeld niveau van geborgenheid weer maar daarnaast ook veel kritiekvermijding. Ten slotte ervaart zij het gezin als te weinig georganiseerd; elk staat alleen voor zijn eigen moeilijkheden en er worden vooral weinig afspraken gemaakt en er is weinig regelmaat in het gezinsleven. De oudste zoon scoort vrij laag op de drie schalen. Hij geeft zeer weinig conflict weer; zowel weinig spanningen als coalities. Verder ervaart hij het gezin als betrekkelijk weinig cohesief, vooral in de zin van zichzelf wegcijferen voor de ander (kritiekvermijding). Ten slotte ervaart hij het gezin als overdreven georganiseerd, met voornamelijk te veel gewoontevorming en te veel vaste afspraken. De jongste zoon ('probleemkind') hangt een heel ander beeld op van het gezinsleven; hij geeft zeer veel conflict en desorganisatie en weinig cohesie aan. Hij ervaart vooral coalitievorming en spanningen en weinig geborgenheid en afwezigheid van organisatie in het gezinsleven.

Vanuit deze individuele antwoordprotocollen kunnen we reeds hypothesen vormen over de moeilijkheden in het gezin. Om deze hypothese te verfijnen gaan we na in welke mate de absolute verschillen, tussen de ruwe schaalscores van de ouders onderling en tussen elk van de ouders en elk van de kinderen, afwijken van de normgroep. Uit de histogrammen (figuren 1, 2 en 3) kunnen we afleiden dat de ouders veel meer van elkaar verschillen in de weergave van conflict en desorganisatie dan de ouders dit gemiddeld in de normgroep doen. In de weergave van cohesie verschillen ze anderzijds iets minder dan de gemiddelde ouders. Vader verschilt ongeveer gemiddeld van zijn oudste zoon en meer dan gemiddeld van zijn jongste zoon op de drie schalen. Moeder verschilt anderzijds het meest van haar oudste zoon op de conflict- en desorganisatieschaal en eveneens meer dan gemiddeld van haar jongste zoon op de conflict- en cohesieschaal. Uit deze gegevens leiden we af dat de ouders het gezinsleven sterk verschillend ervaren; de moeder ervaart conflict en te weinig organisatie en de vader ervaart geen conflict en te veel organisatie. Vader en oudste zoon ervaren het gezinsleven het meest gelijkend, namelijk conflictloos en te sterk georganiseerd. Moeder en de jongste zoon ervaren anderzijds conflict en te weinig organisatie. Vanuit de vergelijking met de normgroep stellen we als hypothese dat de ouders zich te weinig differentiëren van de kinderen en te veel verschillen van elkaar in hun perceptie van de gezinsinteractie. De kinderen verschillen eveneens te sterk in hun perceptie; de jongste zoon leunt op dit punt dicht bij de moeder, en de oudste

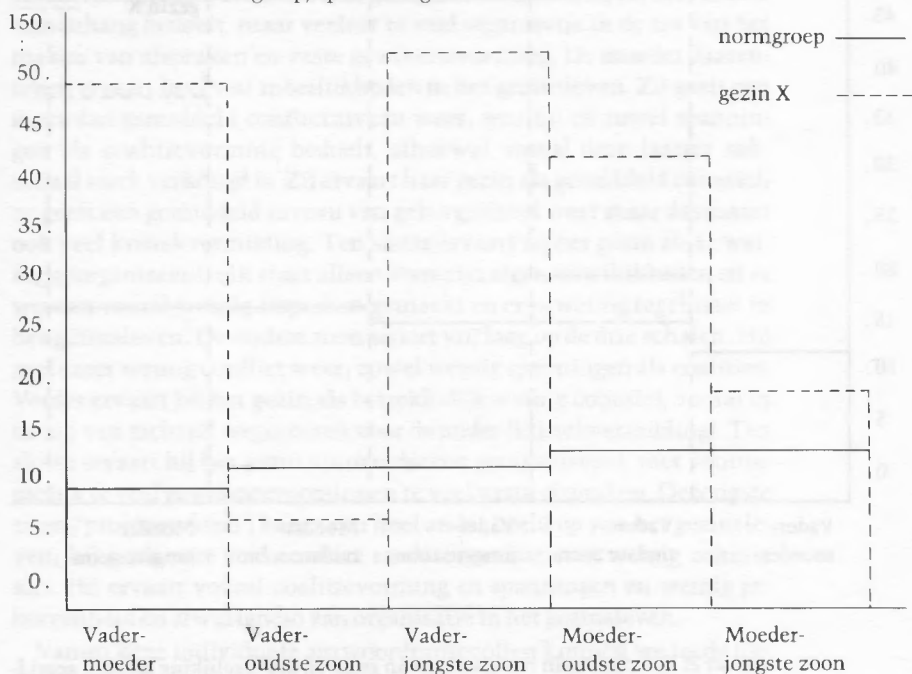
Figuur 1: Verschillen in ruwe scores van gezin X, in vergelijking met het gemiddelde verschil in de normgroep, op de conflictschaal

Figuur 2: Verschillen in ruwe scores van gezin X, in vergelijking met het gemiddelde verschil in de normgroep, op de cohesieschaal

Figuur 3: Verschillen in ruwe scores van gezin X, in vergelijking met het gemiddelde verschil in de normgroep, op de desorganisatieschaal

zoon staat, evenals de vader, vrij onverschillig ten aanzien van het gezinsleven. We kunnen ons nu afvragen, of het hier niet gaat om een cross-generationale alliantie: tussen vader en oudste zoon, en tussen moeder en jongste zoon. Hierdoor zouden functies, eigen aan de subsystemen, wellicht niet adequaat worden uitgevoerd (b.v. geen eensgezinde leiding door de ouders, te weinig kameraadschappelijke ondersteuning bij de kinderen). De zelfmoordpoging van de jongste zoon zou dan mede kunnen begrepen worden vanuit dit gebrek aan duidelijke gezinsstructuur met afwezigheid van een positieve identificatiefiguur in een fase waarin men op zoek is naar eigen identiteit. Het is nu aan de therapeut om deze hypothese verder te verifiëren en als leidraad voor de verdere behandeling te gebruiken.

Besluit

De Leuvense Gezinsvragenlijst is een nieuw instrument om na te gaan hoe de gezinsinteractie door de gezinsleden zelf ervaren wordt. De onderzoeksgegevens die aan de grondslag liggen van de constructie van de vragenlijst en de eerste vergelijkende gegevens tussen gezinnen met en zonder een eetstoornispatiënte ondersteunen de waarde van dit instrument in het kader van gezinsdiagnostiek. Verdere onderzoeksge-

gevens over andere klinische groepen en vergelijkingen met andere onderzoeksmethoden zijn echter gewenst. Slechts een ruimere toepassing van de LGV laat toe dit instrument naar waarde te schatten.

Literatuur

- Buurmeyer, F., en D. Hermans (1985), De gezinsdimensie schalen als hulpmiddel bij gezinsdiagnostiek. *Tijdschrift voor Psychotherapie*, 11, 336-346.
- Coole, W. de, en J. Jansma (1981), *Gezinsklimaatsschaal*. Swets en Zeitlinger, Lisse.
- Garner, D., P. Garfinkel en M. O'Shaughnessy (1985), The validity of the distinction between bulimia with and without anorexia nervosa. *American Journal of Psychiatry*, 142, 581-587.
- Hendrickx, J. (1981), *Structurende gezinstherapie: beschrijving en evaluatie van een programma van opdrachten*. Van Loghum Slaterus, Deventer.
- Johnson, C., en A. Flach (1985), Family characteristics of 105 patients with bulimia. *American Journal of Psychiatry*, 142, 1321-1324.
- Ketelaar-van Ierssel, A. (1982), *Afgrenzingsprocessen in gezinnen: een vergelijkend onderzoek tussen gezinnen met kinderen met gedragsproblemen en zogenaamde normale gezinnen*. Swets en Zeitlinger, Lisse.
- Kog, E. (1985), Gezinsassessment vanuit systeemtheoretisch model. In: I. Ponjaert en H. Vertommen (red.), *Therapiegerichte diagnostiek*. Acco, Leuven, p. 117-130.
- Kog, E., W. Vandereycken en H. Vertommen (1985), The psychosomatic family model: a critical analysis of family interaction concepts. *Journal of Family Therapy*, 7, 31-44.
- Kog, E., H. Vertommen en T. Degroote (1985), Perceptie van gezinsinteractie in gezinnen met een eetstoornispatiënte. *Kind en Adolescent*, 4, 227-233.
- Kog, E., H. Vertommen en W. Vandereycken (ter perse), Minuchin's psychosomatic family model revised: a concept-validation study using a multitrait-multimethod approach. *Family Process*.
- Minuchin, S. (1973), *Families and family therapy*. Harvard University Press, Cambridge (Mass.).
- Minuchin, S., B. Rosman en L. Baker (1978), *Psychosomatic families: anorexia nervosa in context*. Harvard University Press, Cambridge (Mass.).
- Moos, R.H. (1974), *The family environment scale*. Consulting Psychological Press, Palo Alto.
- Olson, D.H., D.H. Sprenkle en C.S. Russell (1979), Circumplex model of marital and family systems: I. Cohesion and adaptability dimensions, family types, and clinical applications. *Family Process*, 18, 3-28.
- Verhelst, N., en G. Vander Steene (1972), A Gulliksen item analysis program. *Behavioral Science*, 17, 491-493.
- Vertommen, H., E. Kog en T. Degroote (1986), *Leuvense Gezinsvragenlijst*. Swets en Zeitlinger, Lisse.

De schrijvers zijn respectievelijk aspirant van het NFWO docent aan de Faculteit Psychologie van de KU Leuven (Tiensestraat 102, B-3000 Leuven) en adjunct-kliniekhoofd aan het Universitair Psychiatrisch Centrum St. Jozef in Kortenberg.

Met dank aan Thérèse Degroote en Jolanda Verhaegen, die hielpen bij de constructie van het instrument en de verwerking van de gegevens.